

Авт
№90

АКАДЕМІЯ АДВОКАТУРИ УКРАЇНИ

Жупіна Олександр Сергійович

УДК 343.98

**РОЗСЛІДУВАННЯ НАСИЛЬНИЦЬКИХ ЗЛОЧИНІВ, ВЧИНЕНИХ
ПРАЦІВНИКАМИ ОРГАНІВ ВНУТРІШНІХ СПРАВ ПІД ЧАС
ВИКОНАННЯ СЛУЖБОВИХ ОBOB'ЯЗКІВ**

Спеціальність 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика;
судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність

**Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата юридичних наук**

Київ – 2014

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. Статтею 28 Конституції України проголошено: «Ніхто не може бути підданий катуванню, жорстокому, нелюдському або такому, що принижує його гідність, поводженню чи покаранню». Зазначене положення є результатом безпосереднього втілення у національне законодавство України на конституційному рівні міжнародно-правових стандартів забезпечення прав людини. Ратифікувавши у 1997 році Конвенцію проти катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поводження і покарання, Україна взяла на себе зобов'язання перед міжнародною спільнотою забезпечити проведення швидкого й неупередженого розслідування кожного факту протиправного насильства, застосованого її державними посадовими особами.

Заборона катувань, нелюдського чи такого, що принижує гідність, поводження чи покарання, тягне за собою необхідність боротьби з відповідними проявами у разі порушення такої заборони. На жаль, для України на сьогоднішній день зазначена проблема є надзвичайно гострою. Попри всі зусилля органів державної влади, міжнародних правозахисних інституцій, громадських організацій, досі не вдається повністю викоринити із повсякденної практики органів внутрішніх справ (далі – ОВС) ганебні явища застосування фізичного та психологічного насильства як засобу вирішення службових завдань всупереч вимог закону та моралі. Дані офіційної статистики також є невтішними: у структурі злочинів, що вчиняються працівниками ОВС, застосування насильства при перевищенні влади або службових повноважень займає одне з лідируючих позицій, поступаючись лише злочинам корупційної спрямованості. Не зменшується кількість рішень, винесених Європейським судом з прав людини щодо України за фактами порушення статті 3 Конвенції про захист прав людини та основних свобод.

Історичний досвід переконливо доводить: якщо держава не забезпечує належне реагування на кожний факт протиправного насильства щодо громадян з боку владних структур, це породжує безкарність службових осіб, які його вчинили, їх переконаність у тому, що силові методи роботи мають бути неодмінною складовою реалізації ними владних повноважень. Насильницькі злочини, що вчиняються працівниками ОВС у сфері службової діяльності, завдають шкоду не лише фізичному та психічному здоров'ю жертви насильства, а й підривають систему відносин у сфері забезпечення правопорядку в державі, компрометують правоохоронні органи в очах пересічних законослухняних громадян. Важко переоцінити суспільну небезпечність такої тенденції.

Подолання зазначеної проблеми повинно носити комплексний характер. Складовою механізму протидії явищам застосування протиправного насильства з боку працівників ОВС є діяльність спеціально уповноважених правоохоронних органів із виявлення, розкриття і розслідування відповідних злочинних проявів. Ефективна реалізація цих напрямків діяльності можлива лише за умови їх відповідності науково обґрунтованим методичним рекомендаціям.

Розробка процесуальних та криміналістичних аспектів розслідування окремих видів злочинів на сьогоднішній день є одним із пріоритетних напрямків науково-методичного забезпечення правоохоронної діяльності. Вагомий внесок у досягнення

вказаної мети зроблений такими українськими та зарубіжними вченими-правознавцями, як Ю.П. Алєнін, О.Я. Басєв, В.П. Бахін, В.І. Бояров, Р.С. Белкін, Т.В. Варфоломєєва, О.М. Васильєв, І.О. Возгрін, А.Ф. Волобуєв, В.К. Гавло, В.І. Галаган, В.Г. Гончаренко, Л.Я. Драпкін, В.А. Журавель, А.В. Іщенко, В.А. Колєсник, О.Н. Колєсніченко, В.О. Коновалова, В.Є. Корноухов, І.І. Котюк, В.С. Кузьмічов, О.М. Ларін, В.Г. Лукашевич, Є.Д. Лук'яничков, Г.А. Матусовський, С.П. Мітрічев, В.Т. Нор, В.О. Образцов, М.А. Погорєцький, В.О. Попєлошко, М.І. Порубов, М.Я. Сєгай, М.О. Сєліванов, С.М. Стахівський, О.Р. Ратінов, Б.Г. Розовський, В.Г. Танасєвич, В.В. Тіщенко, Л.Д. Удалова, П.В. Цимбал, П.В. Цимбал, В.Ю. Шєпітько, М.П. Яблоков та інші. У роботах зазначених науковців сформульовані загальнотеоретичні положення та концептуальні основи діяльності із виявлення, розкриття та розслідування злочинів різних категорій.

Основи розслідування злочинів, що вчиняються службовими особами, розглянуті А.В. Дуловим, А.М. Ларьковим, В.В. Прудніковим, П.В. Ільїним. Загальна методика розслідування злочинів, пов'язаних із зловживанням владою або службовим становищем та перевищенням влади або службових повноважень була предметом дисертаційного дослідження Д.А. Бондаренка. Проблемні питання розслідування злочинів, що вчиняються працівниками судових та правоохоронних органів, розглядаються у роботах Ю.Л. Бойка, О.О. Борзова, Т.М. Тотікова, В.М. Трепака, О.Ю. Фролової, А.Н. Халікова.

У той же час, монографічні дослідження, присвячені комплексній розробці методики розслідування насильницьких злочинів, що вчинені працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, в Україні досьгодні не проводились. Відповідно, можна констатувати відсутність у вітчизняній криміналістиці науково обґрунтованих рекомендацій щодо застосування найбільш доцільних комплексів слідчих дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів, техніко-криміналістичних засобів і тактичних прийомів, спрямованих на ефективне вирішення завдань із виявлення, розкриття і розслідування вказаного виду злочинів. Вищевикладені обставини визначають актуальність теми дослідження.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Обраний напрям дослідження ґрунтується на положеннях концепції Державної програми профілактики правопорушень на період до 2015 р., схваленої розпорядженням Кабінету Міністрів України від 29 вересня 2010 р. №1911-р. Дисертація виконана в рамках планів досліджень кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету в межах спеціальної науково-дослідної теми «Основні напрями реформування законодавства України у контексті Європейської інтеграції» (номер державної реєстрації 0104U004048) та затверджена науково-технічною радою Запорізького національного університету (протокол №4 від 20.12.2007р., з уточненням теми дослідження 19.09.2013 р., протокол №1).

Мета і завдання дослідження. Метою дослідження є розробка на основі концептуальних основ криміналістики, а також вивчення, аналізу та узагальнення судової і слідчої практики основних положень методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків.

Поставлена мета обумовила необхідність вирішення комплексу наступних

завдань:

- на основі даних судової статистики, результатів спеціальних кримінологічних досліджень визначити теоретичну та практичну обумовленість розробки окремої криміналістичної методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків;
- на основі аналізу кримінально-правових та криміналістично значимих ознак, здійснити криміналістичну класифікацію насильницьких злочинів, які вчиняються працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків;
- визначити структуру криміналістичної характеристики насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, проаналізувати її структурні елементи;
- визначити особливості виявлення насильницьких злочинів, які вчиняються працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків;
- виокремити типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, визначити основні напрямки та найбільш оптимальні прийоми і засоби їх розв'язання;
- розробити систему типових версій, як основи для планування розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків;
- розглянути особливості організації і тактики окремих слідчих (розшукових) дій під час розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, та виділити найбільш ефективні тактичні прийоми їх підготовки і проведення;
- визначити найбільш поширені форми та способи подолання протидії розслідуванню насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, окреслити фактори, які зумовлюють особливості такої протидії, на основі чого розробити систему тактичних й організаційних заходів, які б забезпечували її своєчасне виявлення, попередження, припинення та нейтралізацію.

Об'єктом дослідження є суспільні відносини, які виникають у зв'язку із розслідуванням насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків.

Предметом дослідження є розслідування насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків.

Методи дослідження. Методологічну основу дисертаційного дослідження складають основні принципи теорії пізнання (об'єктивності, конкретності, взаємозв'язку знання і практики, єдності діалектики і логіки, всебічності розгляду), а також концептуальні положення загальної теорії криміналістики, які базуються на діалектичному методі пізнання суспільно-правових явищ. Такий підхід дозволив розглянути об'єкт дослідження у динаміці, розвитку, встановити обумовлюючі зв'язки між явищами, пов'язаними із подією службового насильницького злочину, вчиненого працівниками ОВС, та його розслідуванням, визначити закономірності утворення доказової інформації про обставини цієї події та виявлення такої інформації.

У процесі даного дослідження застосовувались загальнонаукові та спеціально-юридичні методи: формально-логічний (формулювання висновків, узагальнень, пропозицій, вирішення різного роду класифікаційних завдань дослідження на основі законів формальної логіки); аналізу і синтезу (визначення та розгляд окремих елементів криміналістичної характеристики насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, розгляд їх у сукупності із встановленням кореляційних зв'язків між ними); індукції та дедукції (формулювання дефініцій ключових понять дослідження, визначення їх суттєвих ознак, типізація способів та обставинки вчинення працівниками ОВС службових насильницьких злочинів, слідчих ситуацій і версій початкового етапу їх розслідування, характеристик особи злочинця та потерпілого, форм і способів протидії розслідуванню); системно-структурний (формування внутрішньої структури окремої криміналістичної методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, встановлення системних зв'язків між її елементами); функціональний (визначення ефективності окремих комплексів слідчих дій, організаційних заходів і тактичних прийомів залежно від певних слідчих ситуацій); моделювання (розробка нових або оптимізація існуючих алгоритмів дій слідчого щодо розв'язання конфліктних ситуацій розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків); логіко-юридичний (тлумачення положень нормативно-правових актів з питань протидії злочинності); порівняльно-правовий (аналіз та співставлення позицій науковців, наукових категорій, визначень та підходів щодо досліджуваної проблематики); статистичний (використання даних офіційної статистики Верховного Суду України, Міністерства внутрішніх справ України, Генеральної прокуратури України, вивчення та узагальнення матеріалів кримінальних проваджень (справ) досліджуваної категорії); соціологічний (анкетування засуджених за вчинення злочинів - з питань застосування до них насильства з боку працівників ОВС, опитування прокурорсько-слідчих працівників з правових та організаційно-тактичних питань розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків).

Теоретичну основу дисертаційного дослідження складають наукові праці вітчизняних та зарубіжних вчених у галузі криміналістики, кримінології, кримінального та кримінального процесуального права, оперативно-розшукової діяльності, а також інших галузей наукових знань, що стосуються проблем протидії злочинності.

Правову базу дослідження становлять Конституція України, закони України, укази Президента України, постанови Верховної Ради України та Кабінету Міністрів України, кримінальне і кримінальне процесуальне законодавство України та інші нормативно-правові акти, що регламентують організацію і діяльність правоохоронних органів у протидії злочинності. Окрему групу складають міжнародно-правові акти, ратифіковані Україною, прецедентна практика Європейського суду з прав людини, національне законодавство України, що визначають гарантії захисту особи від катувань та інших жорстоких, нелюдських або таких, що принижують гідність, видів поведіння і покарання, порядок здійснення розслідувань фактів застосування насильства з боку працівників правоохоронних органів.

Емпірична база дослідження представлена: статистичними даними про структуру і динаміку злочинності серед працівників ОВС; результатами вивчення та узагальнення матеріалів 64 кримінальних справ про злочини, пов'язані із застосуванням працівниками ОВС насильства внаслідок перевищення влади або службових повноважень; зведеними даними інтерв'ювання за спеціально розробленою анкетною 187 прокурорсько-слідчих працівників; результатами анкетування 528 осіб, засуджених за вчинення злочинів. Використаний також особистий досвід дисертанта, як слідчого прокуратури.

Наукова новизна отриманих результатів полягає у тому, що за характером і змістом розглянутих проблем дисертація є одним з перших в Україні монографічним дослідженням, у якому на базі концептуальних основ теорії криміналістики й узагальнення судової та слідчої практики здійснена розробка основних положень методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків. У дисертаційному дослідженні пропонується низка важливих у теоретичному та практичному значенні висновків та пропозицій, які конкретизують новизну отриманих результатів, зокрема:

Вперше:

- обґрунтовано необхідність розробки окремої криміналістичної методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, та наведено її авторське визначення;

- розроблено криміналістичну характеристику насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків та визначено зміст її елементів - типові способи вчинення і приховування злочину; дані, що характеризують обстановку вчинення злочину; характеристика особи злочинця та характеристика потерпілої особи;

- виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, проаналізовано зовнішні та внутрішні фактори, які впливають на їх формування та розв'язання;

- визначено специфічні форми й способи протидії розслідуванню службових насильницьких злочинів, які застосовуються працівниками ОВС та розроблений типовий комплекс дій та заходів з їх подолання;

Удосконалено:

- перелік типових джерел інформації про обставини, що можуть свідчити про вчинення працівниками ОВС службових насильницьких злочинів;

- визначення співвідношення між категоріями «криміналістична характеристика злочину» та «обставини, що підлягають встановленню»;

- особливості обстановки вчинення працівниками ОВС насильницьких злочинів під час виконання службових обов'язків;

- систему типових версій початкового етапу розслідування насильницьких злочинів, вчинюваних працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків;

- криміналістичне визначення поняття виявлення злочину як діяльності спеціально уповноважених державних органів та посадових осіб із отримання початкової інформації щодо обставин, які можуть свідчити про вчинення злочину, її

процесуального оформлення, оцінки та прийняття на цій основі рішення про початок досудового розслідування;

– рекомендації щодо застосування тактичних прийомів подолання позиції відмови від дачі показань, а також викриття неправди у показаннях осіб, які мають досвід роботи у правоохоронних органах;

Набули подальшого розвитку та обґрунтування:

– підхід до криміналістичної класифікації злочинів на основі поєднання кримінально-правових та криміналістично значимих ознак;

– систематизація типових способів вчинення працівниками ОВС насильницьких злочинів під час виконання службових обов'язків відповідно до завдань методики їх розслідування;

– положення щодо особливостей тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій (допиту, впізнання, огляду, освідування, слідчого експерименту);

– криміналістичне вивчення особи злочинця і жертви насильства, мотиваційних аспектів вчинення працівниками ОВС насильницьких злочинів під час виконання службових обов'язків, а також віктимних особливостей потерпілих, які впливають на механізм злочинної діяльності та методику розслідування злочинів вказаного виду.

Практичне значення отриманих результатів полягає в тому, що викладені в роботі висновки та пропозиції є основою для подальшої розробки окремої криміналістичної методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, вдосконалення її положень, а також втілення сформульованих рекомендацій у практичну діяльність органів досудового розслідування, прокуратури та суду. Виходячи з цього, наведені в дисертації положення можуть бути використані:

– у науково-дослідницькій роботі – як підґрунтя для подальших досліджень процесуальних і криміналістичних аспектів виявлення, розкриття і розслідування злочинів, що вчиняються працівниками правоохоронних органів під час виконання службових обов'язків;

– у законотворчій діяльності – як основа для розробки та внесення змін і доповнень до чинного законодавства України з питань протидії злочинності;

– в практичній діяльності правоохоронних органів – як науково обґрунтовані рекомендації щодо оптимізації діяльності прокурорсько-слідчих працівників з розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків;

– у навчальному процесі – під час викладання курсу «Криміналістика», спеціальних курсів з організації розслідування окремих видів злочинів у вищих юридичних навчальних закладах, в системі підвищення кваліфікації прокурорсько-слідчих працівників і суддів, а також для підготовки відповідних навчально-методичних матеріалів: підручників, посібників, курсів лекцій, практикумів.

Апробація результатів дисертації. Теоретичні положення, викладені у дисертації, розглядалися і обговорювалися на засіданнях кафедри кримінального права та правосуддя Запорізького національного університету.

Основні результати, висновки, пропозиції дисертації були представлені на науково-практичних конференціях: «Проблеми захисту і представництва прав

громадян» (14 листопада 2008 р., м. Київ), «Запорізькі правові читання» (15-16 травня 2009 р., м. Запоріжжя), «Запорізькі правові читання» (14-15 травня 2010 р., м. Запоріжжя), «Проблеми реалізації принципу верховенства права: теоретичні і практичні аспекти» (14 грудня 2012 р., м. Київ).

Результати дослідження використовувалися у науковій діяльності та навчальному процесі при підготовці та проведенні лекцій, семінарських і практичних занять на юридичному факультеті Запорізького національного університету та Академії адвокатури України, а також у практичній діяльності прокуратури Запорізької області.

Проведений аналіз чинного законодавства України, яке регулює розслідування насильницьких злочинів, що вчиняються працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, за результатами якого пропозиції, зауваження і рекомендації спрямовані на удосконалення законодавства до Верховної Ради України.

Публікації. Основні положення, висновки та пропозиції за результатами дисертаційного дослідження викладені автором у шості наукових статтях, які опубліковані в наукових фахових юридичних виданнях, з яких одна стаття опублікована у міжнародному науково-практичному правовому журналі, та трьох тезах доповідей на науково-практичних конференціях.

Структура й обсяг дисертації. Відповідно до поставленої мети та завдань дисертація складається зі вступу, трьох розділів, що вміщують дев'ять підрозділів, висновків, списку використаних джерел (222 найменування), додатків. Загальний обсяг дисертації – 260 сторінок, з яких 197 сторінок – основний текст дисертації.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ РОБОТИ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дисертації, наведено відомості про зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами, визначено мету і завдання, об'єкт і предмет, методи дослідження, наукову новизну та практичне значення одержаних результатів, вказані дані про їх апробацію та публікації.

Перший розділ дисертації **«Загальні положення методики розслідування злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»** складається із трьох підрозділів, в яких досліджується сутність та значення методики розслідування злочинів вказаної категорії, розкривається її зміст.

У підрозділі 1.1. *«Загальнотеоретичні основи формування окремої методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»* на основі даних судової статистики, результатів спеціальних кримінологічних досліджень обґрунтована необхідність розробки окремої криміналістичної методики розслідування злочинів даного виду.

Проаналізовано погляди науковців (Б.Є. Лук'янчикова, В.В. Тіщенко, Б.В. Щура та ін.) щодо розробки міжвидових методик розслідування злочинів та зроблений висновок, що однією з таких методик, яка потребує глибокого наукового дослідження, є методика розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків. Вказану категорію злочинів об'єднує ряд спільних, криміналістично значимих ознак за суб'єктами та

об'єктами посягань, мотивом, метою, а також способом вчинення. Під час виявлення, розкриття і розслідування цих злочинів проявляються спільні елементи їх криміналістичної характеристики, закономірності утворення, виявлення та дослідження слідів протиправної діяльності.

Зазначається, що основні положення методики розслідування насильницьких злочинів, які вчиняються працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, можуть бути розділені на дві групи. Перша група відображає діяльність із розкриття, розслідування і попередження будь-якого виду злочинів. До числа таких положень дисертант відносить вимогу розробки криміналістичних методик таким чином, щоб їх практичне застосування забезпечувало швидке і повне розслідування злочину, встановлення всіх епізодів злочинної діяльності, викриття всіх осіб, які брали участь у підготовці, вчиненні та приховуванні злочину, відшкодування завданої шкоди, виявлення причин та умов, що сприяли вчиненню злочину. Важливим елементом другої групи вихідних положень формування міжвидової криміналістичної методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, є дані щодо механізму вчинення зазначених злочинів: підготовки до вчинення злочину, способу вчинення злочину та приховування його слідів.

У підрозділі 1.2. *«Криміналістична класифікація насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»* виходячи із аналізу кримінально-правових та криміналістично значимих ознак, здійснена криміналістична класифікація злочинів даної категорії.

На підставі поглядів дослідників криміналістичної класифікації злочинів автором зроблено висновок, що критеріями диференціації насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, як окремої класифікаційної групи виступають: особа злочинця, обстановка вчинення злочину, мета та мотивація вчинення злочину, спосіб вчинення злочину. До вказаної групи відносяться злочини, вчинені: спеціальним суб'єктом – працівником ОВС як службовою особою, яка здійснює функції представника влади; в обстановці безпосереднього виконання працівником ОВС покладених на нього службових обов'язків, обумовлених специфічними завданнями у сфері забезпечення правопорядку; з мотивів нехтування встановленим порядком виконання службових обов'язків внаслідок викривленого уявлення про інтереси служби; шляхом застосування фізичного або психічного насильства.

Автором сформульоване визначення міжвидової криміналістичної методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС.

У підрозділі 1.3. *«Криміналістична характеристика насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»* розкритий зміст криміналістичної характеристики злочинів зазначеної категорії, проаналізовані її елементи.

На підставі аналізу підходів до визначення поняття та змісту криміналістичної характеристики злочину автором зроблений висновок, що криміналістична характеристика насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, може бути визначена як ідеальна модель системи типових для цього виду (групи) злочинів криміналістично значимих ознак, які

відображають зв'язки між елементами механізму злочинної діяльності та закономірно сформованими джерелами доказової інформації, яка дозволяє визначити оптимальні напрямки і найбільш ефективні засоби швидкого та повного розслідування таких злочинів.

Структура криміналістичної характеристики насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, представлена у вигляді чотирьох основних елементів: (1) типові способи вчинення і приховування злочину; (2) дані, що характеризують обстановку вчинення злочину; (3) характеристика особи злочинця; (4) характеристика особи потерпілого.

Проаналізувавши погляди вчених-криміналістів щодо співвідношення криміналістичної характеристики злочинів та предмету доказування, автором аргументовано, що перелік обставин, які підлягають встановленню, відіграє важливу роль у методиці розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, а тому може бути включений до криміналістичної характеристики вказаної групи злочинів як базовий компонент. Зазначений перелік представлений наступним чином: (1) джерело інформації про злочин; (2) подія злочину; (3) винуватість підозрюваного, обвинуваченого у вчиненні злочину; (4) вид і розмір шкоди, завданої злочинцем; (5) обставини, що характеризують особу обвинуваченого; (6) обставини, що характеризують особу потерпілого; (7) обставини, що впливають на ступінь тяжкості вчиненого злочину, обтяжують чи пом'якшують покарання; (8) обставини, що виключають кримінальну відповідальність працівника ОВС.

Другий розділ дисертації «**Організація початкового етапу розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків**» складається із трьох підрозділів, в яких досліджується питання виявлення злочинів зазначеного виду, виділені типові слідчі ситуації та основні версії початкового етапу розслідування, визначено особливості його планування.

У підрозділі 2.1. «*Особливості виявлення насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків*» автором розглядаються проблеми виявлення вказаних злочинів в умовах дії нового кримінального процесуального законодавства.

Досліджуючи сутність діяльності з виявлення злочинів, автором надано визначення виявлення насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, як діяльність спеціально уповноважених державних органів та посадових осіб з отримання початкової інформації щодо обставин, які можуть свідчити про вчинення злочину вказаної категорії, її процесуального оформлення, оцінки та прийняття на цій основі рішення про початок досудового розслідування.

На підставі аналізу та узагальнення судової і слідчої практики по даній категорії кримінальних проваджень автором виділені типові джерела інформації про обставини, що можуть свідчити про вчинення таких злочинів, а саме: заяви осіб, які постраждали від незаконних насильницьких дій працівників ОВС, їх родичів або близьких осіб; повідомлення громадян, які стали очевидцями незаконних насильницьких дій працівників ОВС, чи іншим чином дізналися про такі дії;

повідомлення закладів охорони здоров'я, до яких звернулися за медичною допомогою постраждалі особи; повідомлення представників державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій; депутатські запити та звернення; повідомлення, оприлюднені у засобах масової інформації; матеріали провадження та акти реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; матеріали службових розслідувань за фактами порушень законності працівниками ОВС; матеріали підрозділів внутрішньої безпеки МВС України; матеріали за результатами прокурорських перевірок; самостійне виявлення слідчим або прокурором під час досудового розслідування фактів протизаконного насильства, застосованого до учасників кримінального провадження з боку працівників ОВС.

Визначивши проблеми, які виникають у ході отримання інформації про насильницький злочин, вчинений працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, дисертантом доведено, що огляд місця події слід розглядати як один із засобів виявлення злочинів вказаної категорії.

У підрозділі 2.2. *«Типові слідчі ситуації та напрями їх розв'язання на початковому етапі розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»* виокремлено типові слідчі ситуації початкового етапу розслідування зазначених злочинів, визначені основні напрямки та найбільш оптимальні прийоми і засоби їх розв'язання.

Полемізуючи з рядом учених-криміналістів щодо визначення поняття «слідча ситуація», дисертант обґрунтовує, що слідча ситуація є реальною обстановкою проведення розслідування, яка може зазнавати цілеспрямованих змін внаслідок впливу слідчого на носії, джерела інформації про злочин. Сама ж доказова та орієнтуюча інформація, яка є у розпорядженні слідчого та характеризує стан самого розслідування, будучи компонентом слідчої ситуації, не може бути об'єктом впливу.

Автором визначені фактори (чинники), що впливають на формування та розвиток слідчих ситуацій у ході розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків: (1) фактори, які стосуються події злочину, пов'язаного із протиправним застосуванням працівниками ОВС насильства під час виконання службових обов'язків; (2) фактори, які визначають стан розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС у сфері службової діяльності; (3) фактори зовнішньої обстановки розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС у сфері службової діяльності.

На підставі аналізу та узагальнення слідчої практики дисертантом сформульовані типові ситуації початкового етапу розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків.

У підрозділі 2.3. *«Основні версії та особливості планування розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»* сформована система типових версій початкового етапу розслідування та визначено особливості його планування.

На підставі аналізу особливостей початкового етапу розслідування фактів насильства з боку працівників ОВС під час виконання ними службових обов'язків та

матеріалів судової і слідчої практики сформована система типових версій початкового етапу розслідування зазначених злочинів. Зроблений висновок, що висунення та перевірка версій повинні відбуватися у їх взаємозв'язку. Відповідно, при розробці версій, якщо одна з них сформульована як теза, то інші, будучи елементами нижчого порядку, повинні виступати в якості аргументів такої тези.

Автор доводить, що у процесі планування розслідування службових насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС, конкретизуються обставини, що підлягають встановленню та доказуванню, окреслюються проміжні завдання, встановлюються шляхи, способи, засоби та терміни їх досягнення, визначається система необхідних слідчих (розшукових) дій, послідовність їх проведення. Кінцевим результатом цього процесу стає план розслідування, який представляє собою своєрідну перспективну модель майбутніх дій і заходів слідчого, детальну програму реалізації тактичних завдань, які випливають із специфіки розслідування злочинів зазначеної категорії. Також автором виділені етапи планування розслідування злочинів даного виду.

Третій розділ дисертації **«Особливості організації і тактики проведення окремих слідчих (розшукових) дій та їх співвідношення із заходами щодо подолання протидії розслідуванню насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків»** складається з трьох підрозділів, в яких детально розглянуті проблемні питання організації і тактики проведення вербальних, невербальних та змішаних слідчих (розшукових) дій, а також визначені заходи подолання протидії розслідуванню зазначених злочинів.

У підрозділі 3.1. **«Особливості організації і тактики проведення вербальних слідчих (розшукових) дій»** автором досліджуються тактичні особливості підготовки та проведення допиту підозрюваних, потерпілих та свідків під час розслідування насильницьких злочинів даного виду.

Проаналізувавши генезис становлення та розвитку наукових уявлень про сутність і зміст допиту, дисертантом сформульований перелік організаційно-підготовчих заходів до проведення вказаної слідчої дії, які відображають особливості розслідування зазначеної категорії злочинів. До таких заходів належать наступні: (1) вивчення вихідних матеріалів кримінального провадження, розпочатого за фактом виявлення ознак насильницького злочину, вчиненого працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків; (2) визначення предмету допиту; (3) вивчення особи, що підлягає допиту; (4) визначення часу (моменту) та місця проведення допиту потерпілого; (5) планування допиту. Наводяться деякі тактичні рекомендації стосовно допиту підозрюваних, потерпілих та свідків. У дисертації запропоновано типовий перелік питань, що підлягають з'ясуванню під час допиту вказаних осіб.

Крім того, обґрунтовується, що критерієм визначення послідовності допиту підозрюваних у кримінальному провадженні є роль кожного з підозрюваних у вчиненні службового насильницького злочину. Працівник ОВС, який виконував другорядні функції під час вчинення злочину, брав участь у насильницькому акті епізодично, повинен допитуватися в першу чергу.

У підрозділі 3.2. «*Особливості організації і тактики проведення невербальних та змішаних слідчих (розшукових) дій*» автором розглянуті тактичні особливості підготовки та проведення слідчого огляду, освідкування, пред'явлення для впізнання, слідчого експерименту під час розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків.

Значна увага приділяється висвітленню тактичних особливостей підготовки та проведення огляду місця події при розслідуванні злочинів зазначеної категорії на таких об'єктах: (1) службові приміщення ОВС; (2) службовий або інший транспорт, на якому здійснювалось доставляння потерпілого в ОВС чи інше місце; (3) ділянки місцевості, на якій мало місце протиправне насильство з боку працівників ОВС; (4) інші приміщення (гаражі, підвали будинків, покинуті споруди, недобудови тощо).

Звертається увага на значення такої слідчої дії як освідкування підозрюваного, яка може виконувати ідентифікаційні завдання у випадках, коли потерпілий не може точно назвати тих працівників ОВС, які застосовували до нього насильство, з певних причин не запам'ятав їх зовнішності, але називає певну особливу прикмету, яка може бути виявлена у ході слідчої дії, що розглядається, а також дозволяє перевірити версію захисту про самооборону працівника ОВС від нападу з боку жертви насильства.

Автором наведений перелік випадків, за яких обов'язкове проведення такої слідчої дії як пред'явлення для впізнання підозрюваного по зазначеній категорії кримінальних проваджень. Аргументовано, що за відсутності інших об'єктивних фактичних даних кримінального провадження результати пред'явлення працівника ОВС для впізнання самі по собі не можуть слугувати вагомим доказом його вини або невинуватості у вчиненні службового насильницького злочину.

Дисертантом обґрунтовується погляд, що слідчий експеримент не слід зводити лише до дослідних дій, а перевірку показань – до простого повторення свідчень на місці події. Ці два компоненти можуть бути до певної міри поєднані та використовуватись комплексно (В.М. Стратонов). Виходячи із такого розуміння сутності слідчого експерименту проаналізовані організаційно-тактичні особливості його проведення у кримінальних провадженнях про службові насильницькі злочини, вчинені працівниками ОВС.

Зазначається, що робочий етап проведення слідчого експерименту характеризується застосуванням наступних тактичних прийомів: (1) надання потерпілому (свідку) повної ініціативи; (2) поєднання під час перевірки і уточнення відомостей, які мають значення для кримінального провадження, розповіді і демонстрації дій; (3) поєднання перевірки і уточнення відомостей із дослідженням місця проведення слідчого експерименту та об'єктів його матеріальної обстановки; (4) спостереження за поведінкою потерпілого (свідка) під час слідчого експерименту.

У підрозділі 3.3. «*Організаційні і тактичні заходи подолання протидії розслідуванню*» розглянуто сутність протидії розслідуванню та виділені основні заходи подолання протидії розслідуванню насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків.

Проаналізувавши та узагальнивши погляди вчених-криміналістів щодо визначення категорії «протидія розслідуванню», автором виділені окремі загальні

положення, що відображають сутність протидії розслідуванню: (1) це цілеспрямовані дії, система дій або діяльність; (2) її суб'єктами може бути як окрема особа, так і група осіб; (3) вона спрямована на створення перешкод для досягнення завдань досудового розслідування, встановлення істини у кримінальному провадженні, ухилення винних від кримінальної відповідальності. Визначені фактори, які зумовлюють протидію розслідуванню даної групи злочинів.

Визначені наступні загальні заходи подолання протидії розслідуванню зазначених злочинів: (1) забезпечення таємниці слідства, недопущення несанкціонованого витоку інформації; (2) використання фактора раптовості; (3) планування розслідування в цілому, а також окремих процесуальних дій з урахуванням можливої протидії; (4) вивчення особи підозрюваного з особливим акцентом на його зв'язки у середовищі правоохоронців та представників інших владних структур; (5) підбір понять для участі у процесуальних діях, який би виключав у подальшому протидію розслідуванню з їх боку або за їх допомогою; (6) використання непроцесуальної інформації під час подолання протидії розслідуванню; (7) вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; (8) використання технічних засобів фіксації ходу та результатів процесуальних дій; (9) суворий контроль виконавчої дисципліни під час витребування із правоохоронних та інших державних органів інформації, матеріалів та документів, доручення оперативним підрозділам на проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій.

ВИСНОВКИ

На підставі проведеного у роботі теоретичного узагальнення розроблені основні положення методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків. Результати такого дослідження відображаються у наступних висновках:

1. Під міжвидовою криміналістичною методикою розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, слід розуміти систему загальних та спеціальних теоретичних положень, які характерні для різних видів суміжних злочинів, що об'єднуються спеціальним суб'єктом – працівником ОВС як службовою особою, яка здійснює функції представника влади; обстановкою їх вчинення в певних схожих умовах – під час безпосереднього виконання працівником ОВС покладених на нього службових обов'язків, обумовлених специфічними завданнями у сфері забезпечення правопорядку; спільним мотивом вчинення – нехтування встановленого порядку виконання службових обов'язків внаслідок викривленого уявлення про інтереси служби; єдиним способом вчинення – шляхом застосування фізичного та психологічного насильства; а також методичних рекомендацій щодо застосування найбільш доцільних комплексів слідчих (розшукових) дій, оперативно-розшукових та організаційних заходів, техніко-криміналістичних засобів і тактичних прийомів, спрямованих на ефективне вирішення завдань з виявлення, розкриття і розслідування вказаних злочинів.

2. Криміналістична характеристика насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, може бути визначена як ідеальна модель системи типових для цього виду (групи) злочинів криміналістично значимих ознак, які відображають зв'язки між елементами механізму злочинної діяльності та закономірно сформованими джерелами доказової інформації, яка дозволяє визначити оптимальні напрямки і найбільш ефективні засоби швидкого та повного розслідування таких злочинів. Її структура може бути представлена у вигляді чотирьох основних елементів (типові способи вчинення і приховування злочину; дані, що характеризують обстановку вчинення злочину; характеристика особи злочинця; характеристика особи потерпілого), кожен з яких також має свою внутрішню структуру і включає в себе комплекс взаємопов'язаних криміналістично значимих ознак.

3. До типових джерел інформації про обставини, що можуть свідчити про вчинення зазначених злочинів, належать наступні джерела: заяви осіб, які постраждали від незаконних насильницьких дій працівників ОВС, їх родичів або близьких осіб; повідомлення громадян, які стали очевидцями незаконних насильницьких дій працівників ОВС, чи іншим чином дізналися про такі дії; повідомлення закладів охорони здоров'я, до яких звернулися за медичною допомогою постраждалі особи; повідомлення представників державних органів, органів місцевого самоврядування, громадських організацій; депутатські запити та звернення; повідомлення, оприлюднені у ЗМІ; матеріали провадження та акти реагування Уповноваженого Верховної Ради України з прав людини; матеріали службових розслідувань за фактами порушень законності працівниками ОВС; матеріали підрозділів внутрішньої безпеки МВС України; матеріали прокурорських перевірок; самостійне виявлення слідчим або прокурором під час досудового розслідування фактів протизаконного насильства, застосованого до учасників кримінального провадження з боку працівників ОВС.

4. Для розробки методики розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, особливого практичного значення набуває аналіз слідчих ситуацій, що складаються на першочерговому етапі розслідування. За результатами дослідження виділено наступні типові ситуації: 1) наявна інформація достатньо повно відображає характер і зміст розслідуваної події, встановлено особу працівника ОВС, який вчинив насильницький злочин під час виконання службових обов'язків і визнає факт застосування насильства до потерпілого; 2) наявна інформація відображає загальну картину розслідуваної події, встановлено особу працівника ОВС, який причетний до неї, підтверджено факт його спілкування із потерпілим під час виконання службових обов'язків, однак працівник ОВС заперечує застосування насильства; 3) наявна інформація вказує на застосування до потерпілого працівником ОВС під час виконання ним службових обов'язків насильства, особу останнього встановлено, однак він повністю заперечує будь-які контакти із потерпілим; 4) наявна інформація вказує на застосування до потерпілого насильства з боку працівника ОВС, однак особа останнього не встановлена; 5) відсутня чітка та однозначна інформація про обставини отримання потерпілим тілесних ушкоджень, однак існують підстави

допустити, що такі ушкодження є наслідком застосування працівниками ОВС протиправного насильства, вчиненого під час виконання службових обов'язків.

5. Система типових версій початкового етапу розслідування зазначених злочинів може бути представлена наступним чином: 1) насильницькі дії працівника ОВС щодо потерпілого дійсно мали місце: а) насильство застосоване працівником ОВС під час та у зв'язку із виконанням службових обов'язків; б) насильницькі дії вчинені працівником ОВС в робочий час, але вони не пов'язані із виконанням службових обов'язків; 2) потерпілий не зазнавав насильства з боку працівників ОВС і має місце неправдиве або помилкове повідомлення про вчинення злочину: а) потерпілий отримав тілесні ушкодження без участі працівників ОВС; б) потерпілий взагалі не зазнавав насильства та не отримував тілесних ушкоджень.

6. Важливим аспектом визначення правильної тактики допиту потерпілого від насильницького злочину, вчиненого працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, є встановлення та з'ясування його позиції у кримінальному провадженні, яка може детермінувати одну з трьох ситуацій допиту: 1) потерпілий бажає надати слідчому відому йому інформацію про обставини розслідуваної події; 2) потерпілий не бажає надавати таку інформацію слідчому; 3) потерпілому відома інформація про обставини розслідуваної події і він бажає надавати її слідчому, але у викривленому, перекрученому вигляді. Останні дві ситуації детермінують конфліктність допиту потерпілого, вирішення якої можливе завдяки застосуванню певних тактичних прийомів.

7. Виходячи із особливостей механізму вчинення працівниками ОВС службових насильницьких злочинів, типової слідчої картини злочину вказаного виду, а також типових слідчих ситуацій початкового етапу розслідування, можна конкретизувати мету слідчого огляду по даній категорії кримінальних проваджень: а) вивчення обстановки розслідуваної події та інших обставин, що мають значення для кримінального провадження; б) виявлення та вилучення слідів злочину (знарядь злочину, інших предметів, пов'язаних із застосуванням працівниками ОВС насильницьких дій, об'єктів біологічного походження, мікрочасток; документів); виявлення можливих джерел доказової інформації; отримання вихідних даних для побудови версій та планування розслідування; процесуальна фіксація виявленої доказової інформації.

8. Необхідність у проведенні пред'явлення для впізнання працівника ОВС, підозрюваного у вчиненні службового насильницького злочину, може виникнути у наступних випадках: а) потерпілий, свідок вперше бачили працівників ОВС в момент вчинення ними насильницьких дій та не можуть назвати ані їх прізвищ, ні посад, ні місця роботи (служби); б) мав місце достатньо тривалий контакт потерпілого із працівниками ОВС, в результаті чого він знає їх в обличчя, але не може точно назвати прізвища тих осіб, які застосовували до нього насильство; в) потерпілий або свідок прямо вказують на конкретного працівника ОВС як на такого, що вчинив насильницькі дії, але останній повністю заперечує будь-які контакти або знайомства із ними.

9. Ефективність виявлення, попередження та нейтралізації протидії розслідуванню насильницьких злочинів, вчинених працівниками ОВС під час виконання службових обов'язків, пов'язана з проведенням наступних заходів: 1)

забезпечення таємниці розслідування, недопущення несанкціонованого витоку інформації; 2) використання фактора раптовості; 3) планування розслідування в цілому, а також окремих процесуальних дій з урахуванням можливої протидії; 4) вивчення особи підозрюваного з особливим акцентом на його зв'язки у середовищі правоохоронців та представників інших владних структур; 5) підбір понять для участі у процесуальних діях, який би виключав у подальшому протидію розслідуванню з їх боку або за їх допомогою; 6) використання не процесуальної інформації під час подолання протидії розслідуванню; 7) вжиття заходів забезпечення безпеки учасників кримінального провадження; 8) використання технічних засобів фіксації ходу та результатів процесуальних дій; 9) суворий контроль виконавчої дисципліни під час витребування із правоохоронних та інших державних органів інформації, матеріалів та документів, доручення оперативним підрозділам проведення гласних і негласних слідчих (розшукових) дій.

СПИСОК ОПУБЛКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ:

1. Жупіна О.С. Встановлення суб'єкта злочину під час порушення кримінальної справи у сфері службової діяльності [Текст] / О.С. Жупіна // Вісник Академії адвокатури України. – 2008. – № 3 (13). – С. 35-39.
2. Жупіна О.С. Проблеми встановлення суб'єкта злочину під час порушення кримінальних справ про перевищення влади або службових повноважень [Текст] / О.С. Жупіна // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 1. – С.192-197.
3. Жупіна О.С. Особливості проведення перевірок за заявами та повідомленнями про перевищення влади або службових повноважень, пов'язаних із застосуванням насильства [Текст] / О.С. Жупіна // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – № 2. – С. 188-193.
4. Жупіна О.С. Деякі особливості подолання протидії розслідуванню перевищень влади та службових повноважень, вчинених працівниками органів внутрішніх справ [Текст] / О.С. Жупіна // Часопис Академії адвокатури України. – 2012. – № 4 (17). - Інтернет-ресурс: <http://www.nbuu.gov.ua/e-journals/Chaau/2012-4/12bvizes.pdf>.
5. Жупіна О.С. Обставини, які підлягають доказуванню під час розслідування насильницьких кримінальних правопорушень, вчинених працівниками органів внутрішніх справ у сфері службової діяльності [Текст] / О.С. Жупіна // Вісник прокуратури. – 2013. – № 8. – С. 143-152.
6. Жупина А. Особенности планирования расследования насильственных преступлений, совершенных сотрудниками органов внутренних дел в сфере служебной деятельности [Текст] / А. Жупина // Закон и жизнь: международный научно-практический правовой журнал. – 2013. – № 9 (261). – С. 159-162.
7. Жупіна О.С. Деякі особливості початкового етапу розслідування злочинів про перевищення влади або службових повноважень, пов'язаних із застосуванням

насилства [Текст] / О.С. Жупіна // Збірник матеріалів щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання» 15 – 16 травня 2009 р. / За заг. ред. С.М. Тимченка, Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2009. – С. 238-242.

8. Жупіна О.С. Особливості проведення дослідчих перевірок за заявами та повідомленнями про перевищення влади або службових повноважень, пов'язаних із застосуванням насилства [Текст] / О.С. Жупіна // Збірник матеріалів щорічної Міжнародної науково-практичної конференції «Запорізькі правові читання» 15-16 травня 2009 р. / За заг. ред. С.М. Тимченка, Т.О. Коломоєць. – Запоріжжя : ЗНУ, 2010. – С. 197-201.

9. Жупіна О.С. Окремі превентивні заходи подолання протидії розслідуванню перевищення влади та службових повноважень, вчинених працівниками органів внутрішніх справ [Текст] / О.С. Жупіна // Збірник матеріалів Міжнародної юридичної науково-практичної Інтернет-конференції «Проблеми реалізації принципу верховенства права: теоретичні і практичні аспекти» 14 грудня 2012 р. – Київ, 2012. – С. 150-156.

АНОТАЦІЯ

Жупіна О.С. Особливості розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата юридичних наук за спеціальністю 12.00.09 – кримінальний процес та криміналістика; судова експертиза; оперативно-розшукова діяльність. – Академія адвокатури України. – Київ, 2013.

Дисертація є дослідженням, у якому розглянуті проблеми розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків. У рукописі проаналізовані елементи криміналістичної характеристики насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків.

Розкрито зміст діяльності правоохоронних органів на початковому етапі розслідування насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків, з урахуванням особливостей виявлення даних злочинів, типових слідчих ситуацій та версій. Запропоновано комплекс найбільш ефективних засобів вирішення тактичних завдань та прийомів проведення окремих слідчих дій, які мають специфічний характер у кримінальних провадженнях щодо насильницьких злочинів, вчинених працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків.

Результатом дослідження є формування пропозицій, спрямованих на удосконалення діяльності правоохоронних органів у боротьбі з насильницькими злочинами, вчиненими працівниками органів внутрішніх справ під час виконання службових обов'язків.

Ключові слова: розслідування злочинів, криміналістична характеристика, типова слідча ситуація, версія, планування розслідування, проведення окремих слідчих дій, протидія розслідуванню, кримінальне провадження.

АННОТАЦИЯ

Жупина А.С. Особенности расследования насильственных преступлений, совершенных сотрудниками органов внутренних дел при исполнении служебных обязанностей. – Рукопись.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата юридических наук по специальности 12.00.09 – уголовный процесс и криминалистика; судебная экспертиза; оперативно-розыскная деятельность. – Академия адвокатуры Украины. – Киев, 2013.

Диссертация посвящена теоретическим и практическим проблемам расследования насильственных преступлений, совершенных сотрудниками органов внутренних дел при исполнении служебных обязанностей.

В диссертации на основе обобщения практических материалов и данных научных исследований приведены результаты комплексного анализа научных основ расследования данного вида преступлений. В работе определено содержание основных элементов криминалистической характеристики насильственных преступлений, совершенных сотрудниками органов внутренних дел при исполнении служебных обязанностей: типичные способы совершения и сокрытия преступления; данные, характеризующие обстановку совершения преступления; характеристика личности преступника; характеристика личности потерпевшего.

Исследованы особенности первоначального этапа расследования насильственных преступлений, совершенных сотрудниками органов внутренних дел при исполнении служебных обязанностей, определены особенности выявления преступлений данного вида, на основе анализа материалов уголовных производств выделены типичные следственные ситуации и рассмотрены особенности планирования первоначального этапа расследования, определена система общих версий.

Рассмотрены особенности организации и тактики проведения как вербальных следственных (розыскных) действий, среди которых допрос подозреваемого, потерпевшего, свидетеля, так и невербальных и смешанных следственных (розыскных) действий, таких как следственный осмотр, освидетельствование, предъявление для опознания, следственный эксперимент. Определены основные мероприятия, направленные на преодоление противодействия расследованию насильственных преступлений, совершенных работниками органов внутренних дел при исполнении служебных обязанностей.

Результатом проведенного исследования является формирование криминалистических рекомендаций, направленных на усовершенствование как организационно-тактических основ проведения отдельных следственных действий, так и всего процесса расследования насильственных преступлений, совершенных сотрудниками органов внутренних дел при исполнении служебных обязанностей.

Ключевые слова: расследование преступлений, криминалистическая характеристика, типичная следственная ситуация, версия, планирование расследования, проведение отдельных следственных действий, противодействие расследованию, уголовное производство.

SUMMARY

Zhupina A.S. Investigation of violent crimes committed by the bodies of internal Affairs during the execution of their duties – *Manuscript*.

Thesis for obtaining candidate's degree in legal science by specialty 12.00.09 – Criminal procedure and criminalistics; forensic expertise; operational and research activities. – Academy of Advocacy of Ukraine, Kyiv, 2013.

The dissertation is a study that examined the problem of investigation of violent crimes committed by bodies of internal Affairs during the execution of their duties. The elements of criminological characteristics of violent crimes committed by the bodies of internal Affairs in the activity are analyzed in the manuscript.

Maintenance of law enforcement bodies at an early stage of the investigation of violent crimes committed by the bodies of internal Affairs in the activity, taking into account features of these crimes, common investigative situations and versions, is defined. The complex of the most effective means of solving tactical problems and methods of specific investigative actions in criminal proceedings against violent crimes committed by the bodies of internal Affairs in the activity is proposed by the author.

The result of the study is to develop proposals for the improvement of law enforcement bodies in dealing with violent crimes committed by the bodies of internal Affairs in the activity.

Key words: investigation of crime, the criminalistical characteristics, typical investigative situation, version, planning of the investigations, conducting of specific investigative actions, combating investigation procedure, criminal proceedings.